

Josip Weissgerber

PSIHOLOŠKI ASPEKTI ODGOJNIH SUKOBA

U odgojnom radu nemoguće je izbjeći sve sukobe. Ne bi, štoviše, bilo ni dobro da ih uopće ne bude. Tko nije ništa prepatio, koji nije iskušan, što taj uopće zna? (Usp. Sirah 34, 9. 11.) — Konflikti nas gone na napor, a samo po naporima izlazimo iz osrednjosti. *Ave crux, spes unica!*

No samo svladani sukobi donose napredak, ne konflikti sami po sebi. Vrijedan je onaj pozitivan napor, a ne sukob kao negativna pojava.

Naša je životna situacija nesvršenih utjelovljenih duhova u nesvršenom svemiru, u nedovršenoj povijesti, u Crkvi koja se razvija već sama po sebi rasadište konflikata. Bog sam je preuzeo odioznu, ali potrebnu zadaću i postavio nas na naporne uspone prema vrhuncima gore Gospodnje. Nemamo pravo da umjetno izazivamo sukobe. I bez naše namjere, naše karakterne osobine, naša afektivna nezrelost i ukrštavanja potpuno opravdanih ciljeva rađat će manje više artificijelnim sukobima.

*

Psiholog koji samo nastoji umiriti ljude, udovoljiti im, koji zatvara oči pred problemima, nije dostojan svoje profesije. Ne rješavaju se problemi tako da bježimo od njih. I u najblažoj nedirektivnoj Rogersovoj metodi prava psihoterapija vodi do sukoba. Psihoterapeut treba da izdrži sumnjičenja, agresivnost, bezgraničnu erotiziranu odanost u ambivalentnoj izmjeni. U autopsihoanalizi duhovnih vježbi sv. Ignacije je bio zabrinut i smatrao je da duhovne vježbe ne uspijevaju ako nije bilo kriza i unu-

trašnijih sukoba: izmjena utjeha i bezutješnosti. Onda egzercitator treba da upita egzercitanta kako vrši vježbe. Iz dubinske psihologije znamo danas da je sv. Ignacije htio dijalog s podsvjesnim, dakle integralnu duboku transformaciju, pročišćenje čitave prošlosti.

*

Mi smo svećenici skloni da pod krinkom »blagosti« zataškavamo probleme. Kojiput nemamo strpljivosti ni da saslušamo one koji nas pitaju za savjet. Vazelinom mažemo sve rane. A. Godin (*L'accueil dans le dialogue pastoral*, NRTTh 1958, 9, 934—43.) ustanovljuje da psihološki savjetnici previše govore (300 : 100 ispitanikovih riječi), dok iskusni savjetnici dolaze do omjera 1/3 ili 1/4 riječi prema riječima klijenta. »Zašto se događa tako često — pita O. Beirnaert (*Christus*, 38, 1963, 256—269) — da prekidamo riječ onome koji nas pita za savjet? Jer o tome se zapravo radi kad se žurimo da dijelimo savjete, kad osjećamo potrebu da ga umirimo, kad nam dođe da ga ukorimo i da ga sudimo. Da, reći ćete, on je zašutio. Zaista, mi vrlo teško podnosimo tišinu, koju bismo pod svaku cijenu htjeli napučiti riječima. A ipak je ta šutnja često bremenita riječima, koje klijent u taj čas ne zna formulirati: treba znati slušati i samu šutnju.« André Godin u istom članku koji zajednički piše s Louis Beirnaertom donosi iskustva bruxelleskog centra za katehetiku. U skupinama od 12 do 15 svećenika članovi komentiraju snimljene seanse savjetovanja. Najtipičnije su pogreške: brza rješenja s nedostatnim poznavanjem onih koji traže savjet, stereotipna rješenja i neprestano umirivanje. Sve su to oblici izbjegavanja sukoba.

Primjer: Vlč. Y: Rado bih čuo vaše mišljenje jer imam dojam da nisam uspio s ovom osobom. O. W.: *Ipak ste je utješili*. Y: Nemam toga dojma. Kad je otišla, bila je više zbunjena nego prije. O. W.: *To se često događa. No ona vam je ipak na koncu rekla: Koristilo mi je što sam vam sve to rekla*. Y: Bila je to samo izjava iz uljudnosti. Član grupe 1: Upitao bih o. W. zašto nastoji umiriti vlč. Y. Član grupe 2: Da, zašto da ne prihvatimo što je vlč. Y. izjavio: Imam dojam da nisam uspio. O. W.: *Prihvaćam što god hoćete, ali mislim da je vlč. Y. bolje uspio nego što sam misli*. Član 1: Zar bi vam bilo neugodno da prihvatite da je vlč. Y. zaista promašio u ovom slučaju? O. W.: O, *znam dobro: Vi ste mi postavili isto pitanje kad se radilo o osobi o kojoj sam govorio kad sam iznio svoji slučaj. Dakle, po vama ja sam uvijek sklon da umirujem ljude*. Vlč. Y: Ja bih radije priznao da nisam uspio s tom osobom. Više bi mi koristilo da mi možda reknete zašto nisam uspio. — Malo kasnije O. W.: *Čini mi se da smo danas malo nervozni*. (Svi se smiju!) Član grupe 3.: Mislim da smo često lutali od glavnog zadatka danas. Kao da smo bili nemirni i nezadovoljni poslom koji smo obavili u nizu sastanaka grupe. O. W.: *Bez sumnje, to se događa kod svih grupa koje postizavaju svoj cilj*. Član 1: Dakle, oče W., opet nas hoćete umiriti! Vođa iste grupe: I

pokazati da smo mi ipak dobra skupina. Član 2: Koga vi zapravo želite umiriti? O. W.: (smijući se, zatečen) *Sad razumijem! Opet ste me uhvatili! No ipak ovo stoji: kad sam danas došao ovamo, govorio sam samom sebi da je rad grupe kao ovaj naš prekratak, da nismo postigli mnogo time do čega smo došli . . . Sada vidim pravi razlog riječi koje sam izgovorio. Ma je li moguće da sam ja takav sa svojim klijentima?* (Došlo mu je konačno do svijesti kako uvijek automatski umiruje ljude i zataškava sukobe.)

Ima, s druge strane, ljudi koji uvijek izazivaju sukobe u pretjeranom duhu discipline i afirmacije autoriteta. Za takve više pristaju Božje opomene proroku Iliji da On nije ni u oluji, ni u potresu, ni u ognju, nego u tihom lahoru.

*

Pokušat ćemo dati psihološke znanstvene temelje kako da naučimo izbjegavati nepotrebne konflikte, a ne bježimo od potrebnih i korisnih. Govorit ćemo o izvorima odgojnih sukoba u tri dijela po shemi logističkih formula za relacije:

- a) one-to-one relation (jedan prema jednom).
Govorit ćemo o obostranim subjektivnim izvorima sukoba po rezultatima dinamičke psihologije;
- b) one-to-many and many-to-one relation
(odnos jednog prema mnogima i mnogih prema jednom).
Bit će govora o autoritativnoj ličnosti kako djeluje na zajednicu;
- c) many-to-many relation
(odnos mnogih prema mnogima).
Govorit ćemo o dinamici grupe.

Upozorujemo da nemamo namjere nikoga osobno pogoditi, odnosno da imamo namjeru gađati sve bez iznimke, ne isključivši ni same sebe.

*

A. Sukobi između osoba uvijek su sukobi njihovih motiva.

Tzv. dinamička psihologija pristupila je studiju motivacije s prirodno-znanstvenog gledišta. Kurt Lewin, najprije student fizike, pa onda psihologije, shvatio je čovjekovu nutrinu kao jedinstveno polje motivacijskih silnica. Već prije njega bio je poznat Zeigarnikov efekt. Taj austrijski psiholog davao je ispitanicima poslove i prekidao ih u polovici, dajući im nove zadatke. Onda bi se, biva slučajno, udaljio. I što se dogodilo? Većina se kradomice vraćala da završi prekinuti prvi posao. Postoji, dakle, u

čovjeku želja za integralnošću njegovih zadataka. *Jucundi sunt acti labores*. Fiziološko tumačenje, koje mnogi psiholozi daju za tu pojavu, očito je nedostatno. Govore, naime: organizam je postao adrenogeničan, mobiliziran, bačen iz svoje homeostaze i ta se napetost mora odviti do homeostatičnog ekvilibrija. Neki drugi posao mogao bi izvesti smirenje i demobilizaciju fiziološke napetosti. Mi inače nismo baš u velikoj nepriključnosti da otpočinemmo i da smirimo razigranost našeg organizma. Zeigarnikov efekt treba tumačiti na psihičkom planu: u nama je duboka i pohvalna težnja za smislom, za svršenošću i savršenošću naših djela.

Jedan fanatik poslušnosti mogao bi pod egidom »kud poglavar okom, tud podložnik skokom!« izazivati nepotrebne sukobe, boreći se bez razloga protiv pohvalne težnje da se poslovi završe. Uopće »poslušnost radi poslušnosti«, a ne radi vrednota, nije zdrava ni u kasarni, a kamoli u odgojnom zavodu.

Kurt Lewin zahvatio je problem mnogo šire: ustanovio je da je polje naše svijesti jedinstveno. Ako se ličnost i cijepa u vremenu pri konverzionim neurozama (histerijama) i cikloidnim psihozama, svijest nikad nije simultano dvostruka. Dominantna ideja sigurno se pretvara u djelo. Do istih rezultata dolazi i J. Lindworski u svom studiju volje. Kad je Kurt Lewin htio primijeniti vektorsku analizu na motive, uvjerio se da u organizaciji polja svijesti nema fizikalnog determinizma. Ne radi se tek o rezultanti iz mnogih komponenata, koje bi se mogle predvidjeti, ljudsku svijest karakterizira izvorna aktivnost, a ne samo inertno kombiniranje motivacijskih silnica. Mi sami organiziramo polje svojih motiva.

Osnovni pojam motivacijske psihologije je razina očekivanja (level of aspiration). Već je Alfred Adler stavio ciljeve i životni stil u središte razumijevanja čovjekove psihe. Što čovjek želi postići? To upoznati znači upoznati čovjeka. Ako odgoj trajno ne promijeni i ne oplemeni energetska polje motiva, ništa veliko nije postigao. Ako dođemo u sukob s onim što je netko sebi postavio kao svoju »razinu očekivanja«, došli smo u apsolutan sukob s njime. »Gdje je tvoje blago, ondje je i tvoje srce!« (Mt 6, 21; Lk 12, 34). Osnovni motiv organizira energetska polje svijesti. Drugo ne svijetli, nije važno, drugamo duševne energije ne teku. Previsoka i kriva razina očekivanja muči čovjeka, preniska ga ostavlja u osrednjosti, ništa veliko neće postići. To je odlično obradio O. Antonin Eymieu u knjizi *Gouvernement de soi-meme*. Grčki filozof Ksenofan rekao je duhovito: Da bogovi nisu stvorili žutoga meda, smokve bi nam bile slade. — Izvršen je pokus s djecom: jedna skupina igrala se oštećenim igračkama. Dječja mašta brzo je nadoknadila ono što je nedostajalo. Druga skupina igrala se lijepim, čitavim igračkama. Onda su im izmijenili igračke. Djeca koja su prije upotrebljavala čitave igračke, postala su nezadovoljna i pokazivala su klasične znakove agresivnosti. Psiholozi su registrirali njihovo ponašanje, promatrajući ih iza stakala, prozirnih samo u jednom smjeru.

Uspjesi dižu razinu očekivanja, neuspjesi je spuštaju. Mladi obično imaju previsoka očekivanja koja ih muče. Na psihološkom institutu

izveli smo slijedeći pokus: studenti su gađali s pernatom strelicom u cilj s koncentričnim krugovima označenim s brojevima. Svaki je unaprijed rekao kakav srednji rezultat očekuje. Iza prvog gađanja, pošto je saznao za rezultat, ponovo je prognozirao uspjeh u slijedećem gađanju. Tako pet puta. Ja sam se javio za »crnca«, pa sam skupljao pernate strelice i računao rezultate. Usporedba očekivanih i postignutih rezultata pokazala je četverostruki stav ispitanika:

- a) rekompensativni tip, koji uvijek previše očekuje;
- b) defenzivni tip, koji, bojeći se neuspjeha, uvijek očekuje slabiji uspjeh;
- c) ambivalentni tip, koji naglo mijenja razinu očekivanja i konačno
- d) realistički tip, koji prognozira otprilike koliko i postizava.

Nijedan nije spadao u tu četvrtu skupinu.

Kad čovjek ne postigne ono što želi, nezadovoljan je, on je u frustrativnoj situaciji jer je naišao na barijere. Kurt Lewin razlikuje tri vrste barijera:

- a) fizikalne —
nije mogao doći jer tramvaj nije vozio,
doživjeli su defekt na autu, zakasnili su na vlak;
- b) društvene —
takvo ponašanje smatra se nepristojnim.
Ja bih odrezao polovicu torte, ali što će ljudi reći?
- c) nutarnje barijere —
plašljivost, bijeg od društva, ne može se sabrati na posao.

Tipovi frustrativnih situacija jesu slijedeći:

(+ ||←|| —)

Treba birati između dobra i zla. Izbor je lagan. Nema kolebanja.

(- [↔]! +)

Vrlo je mučan izbor između dva dobra, jer jedno treba izostaviti. To je situacija Buridanusova magarca između dva plasta sijena. Čovjek poželji neutralnost i neangažiranost da se kao André Gide ne mora ničega odreći.

(— ↑! —)

Između dva zla pametno bi bilo izabrati manje zlo, ali još radije bismo utekli iz takve situacije. Najčešći je slučaj da je ista stvar i poželjna i odbojna.

(± !! ⇔)

Volio bih znati i lijepo položiti ispite, ali je učenje teško. Htio bih moliti i svladavati se, ali sve to traži napor. U toj najčešćoj situaciji psiholozi su ustanovili zakon: iz daleka jače je privlačenje, iz blizine jače je odbijanje. Ili: gradijent odbojnosti raste naglo u funkciji blizine, a gradijent privlačenja sporo. Massermanov (1943.) pokus s mačkom lijepo ilustrira taj zakon. Mačka je uvijek birala čisto mlijeko, a ne alkoholizirano. Masserman je postavio mlijeko i aparat koji je puhao mački u njušku, što mačka ne podnosi. Opetovano se približavala mlijeku i odustajala zbog puhanja stroja, a onda je pošla alkoholiziranom mlijeku da dobije hrabrosti, rekli bismo antropomorfno, i pregorila puhanje te popila mlijeko ispod aparata.

Ako čovjek ne uspije, dva su načina reagiranja: jedan zdrav, a drugi bolestan. Zdravi je način da čovjek »snizi razinu očekivanja«, bar privremeno. Nezdravi je način obrambenih mehanizama. Po Woodworthovim riječima čovjek »pokušava mijesiti svijet po željama svoga srca«. Zdrava je reakcija po riječima istog autora slijedeća: »Kadšto nadodu neuspjesi, jer ste cilj postavili odveć visoko, pa biste mogli sniziti svoje poglede, sniziti razinu očekivanja, bar privremeno, i tako ponovo steći samopouzdanje. Vedri, samopouzdana, sigurni ljudi mnogo će manje biti zatečeni neuspjehom nego oni koji su nesigurni i uvijek u defenzivi.« G. T. W. Patrick veli: »Mi ne gledamo stvari kakve jesu, nego kakvi smo mi.« Kimball Young veli: »Adaptirani zrio čovjek razumije se u dijalektiku rasta ličnosti pa ne skrahira u neprestanoj fluktuaciji između inflacije i deflacije svoga ja.« To je laičko, profano i malograđansko rješenje. Mi imamo dublje rješenje: mi dajemo potpunu prednost »čovjeku želja« (*vir desideriorum*). Nama nije kriterij da čovjek što manje trpi bježeći u »nirdwandru« = oslobođenje od želja. To je ideal Istoka. Zapadni čovjek, odgojen od kršćanstva, spreman je na napor i žrtve. Naše je rješenje: nađi prave i konačne vrednote i neka te nikakvi neuspjesi ne utuku. Formulu psihologa prihvaćamo samo kad se radi o ljudskim bezvrijednim ljestvicama: ljestvica sve uglednijih službi, sve veće plaće, sve ljepšeg stana itd.

Naši odgajanci bit će nam konačno zahvalni ako i dodemo u sukob s njihovom lijenošću te ih dovedemo do uspjeha do kojih sami ne bi došli. Duhovnik sjemeništa može na području unutrašnje motivacijske dijalektike veoma mnogo učiniti za svoje štíćenike.

Vrlo je korisna analiza psihologa koji proučavaju bolesne načine reagiranja, tzv. obrambene mehanizme. Tri su vrste obrambenih mehanizama: napad, bijeg i prestilizacija.

Napad ima dva oblika: direktan i indirektan.

Direktna agresivnost očituje se u razbijanju. Tipkamo na stroju, a pogreške se redaju jedna za drugom. Mi se razbjesnimo, istrgnemo papir i razderemo ga u komadiće. Možda naš koš za smeće sadržava mnogo takvih *corpora delicti*.

Agresivnost može biti indirektna.

Ne možemo uništiti barijeru, pa lupamo po prvom zgodnom predmetu. Koliko su puta djeca gromobrani za elektricitet roditeljske srdžbe. Možda se i jarost kojeg prefekta i uopće nadređenog iskali na podložnicima, ni krivima ni dužnima. Unutrašnje nezadovoljstvo projiciramo u nemilosrdnu kritiku. I zavist je oblik indirektno agresije. P. Ludwig Hertling govori u svojoj knjizi *Lehrbuch der aszetischen Theologie* (1930., str. 128): »Biti potpuno bez zavisti vrlo je teško. Kad drugi uspijeva, osobito mladi, slabije nadareni, netko drugoga smjera, ako još ima prošlost punu prestupaka, diže se kod starijih, sposobnijih, kojima nema prigovora, želja da kritiziraju, da umanje uspjehe, da smetaju. No zavist je vrlo sramotna mana, stoga se oblači u masku kreposti: revnuju za disciplinu u redu, za stare tradicije, za čistoću nauke, zabrinuti su za spas duša drugih povodom tih velikih uspjeha. A zavišću izoštrano oko otkriva brzo potrebni povod.«

Skrajnji oblik patološke agresije jest tzv. fiksacija. Kod čovjeka javlja se samo u skrajnjem bijesu. Psiholozi su eksperimentirali s parcovima. Parcov skače na crna ili na bijela vratašca iza kojih jest ili nije hrana. Postupno stekne uvjetovani refleks da iza bijelih vratašca stoji hrana. Sada eksperimentator stane nesustavno mijenjati uvjete. Parcov poludi, do iznemoglosti lupa u vrata da se sav raskrvari, premda hrana stoji vidno na svom mjestu. Kod svake životinje može se izazvati eksperimentalna neuroza ako dva suprotna uvjetovana refleksa svodimo na sve manju razliku do izjednačenja.

Drugu grupu obrambenih mehanizama čini bijeg: veoma je mnogo oblika bijega.

1. Bijeg u apatiju.

Napuštam sve, što da se uzrujavam. Ima problema, trebalo bi zasukati rukave, a on odlazi iz biskupije, iz reda. Dobio je negativnu ocjenu i prestaje učiti taj predmet. Nisu mu primili koji članak, netko mu je kritizirao propovijedi, on neće više pisati, neće propovijedati. U školi je nemir, profesoru je svega dosta, pograbi razrednicu i ostavlja razred. »Baš me briga, što da se ‚giftam‘, što da se uzrujavam!« To je bijeg u glumljenu indiferenciju u kojoj je čovjek neranjiv.

2. Bijeg u fantaziju.

Uvrijeđen sanjari kako oni koji su ga ponizili i uvrijedili sada o njemu ovise i on im se osvećuje. Sanjari kako dolaze u nepriliku zato jer

su mu to i to učinili. Ili, bježeći od solidna studija, sanjari nad knjigom o svojim velikim apostolskim uspjesima, o sjajnoj karijeri. Nažalost, sve je samo u fantaziji, pobjegao je iz realnosti. I šteta izgubljena vremena.

Poseban je oblik »junak koji pati«: kad obolim, kad umrem, kad stradam, onda će vidjeti što su mi učinili. — Tom čovjeku zapravo treba bolest ili kakva nesreća da postane središte sućuti. Psiholozi kažu da je malo ljudi koji nisu nikad fantazirali o svome sprovodu, na kojem su zbunjeni svi njihovi protivnici. Svi ih osuđuju. Sve je naime u fantaziji, može sam pjevati tužaljke nad svojim lijesom.

Treći je opet »od Boga izabrana žrtva« za grijeh svijeta. Ništa ne može, nego patiti, a zapravo nesvjesno želi da ne mora ništa raditi. Pod krinkom više svetosti bježi od posla i velikih zadataka.

3. Bijeg u bolest.

Hipohondar s tridesetak bolesti može s malo inteligencije i vještine vući za nos sve svoje crkvene poglavare i raditi koliko hoće i samo ono što sam hoće uz lijepu podvorbu. Ujedno ima pokriće za sve neuspjehe: nije on kriv, nego dragi Bog koji mu je poslao bolesti. On nužno, krvavo nužno treba bolest, inače bi morao raditi.

4. Bijeg u alkohol.

Većina alkoholičara bježi u raj opojnosti iz nepodnosive vanjske ili unutrašnje situacije.

5. Bijeg u nomadizam.

Pierre Loti, francuski pisac, cijeli je život putovao da bi utekao od samoga sebe. Moderni turizam nošen je često motivom bijega iz mučnih situacija ili u situacije gdje čovjeka nitko ne poznaje i ne kontrolira. — Svećenici bježe iz župe u župu, redovnici iz kuće u kuću. P. Hertling opisuje takav tip »životne laži«: »Prilike su krive, kriva su subraća, klima je kriva, sve je krivo, samo ne on. Tako uvjerljivo zna prikazati te nepravde da će neiskusnoga i tko samo njega sluša uvjeriti — svako novo mjesto napuni optužbama na prijašnje.«

6. Bijeg u skrupule.

P. Hertling iznosi još jedan oblik za koji nisam čuo na predavanjima na psihološkom fakultetu: bijeg u skrupule. *Consuetudinarius*, čovjek koji sebi redovito priušta seksualno nedopušteno zadovoljenje, proglašuje sebe psihički bolesnim. Inače je on i pretjerano savjestan i bojažljive, skrupulozne savjesti u drugim stvarima. Za umirenje treba »skrupule«. On je

»težak, ozbiljan psihopatološki slučaj«. Baca se u duševne muke, da opravda svoje koncesije. Mjesto da se iskreno odrekne grijeha. — Kao što svi bolesnici nisu hipohondri, tako ima i slučajeva prave seksualne neuroze.

7. Bijeg u farizejski opservantizam.

Iz Evandolja dodali bismo bijeg u farizejski opservantizam. Dosta je vršiti niz vježbi: nekoliko litanija i nešto pokora. Farizeji su propisanim davanjima dodavali desetinu od metvice, klinčaca, meda itd. Time je morao biti zadovoljan Bog, pretvoren u običnu mušteriju, farizej je zatvorio svoj dućan.

8. Bijeg u djetinjstvo.

Regresija je bijeg u djetinjstvo. Tako dijete počne opet mokriti u krevet, prestane govoriti, drži se majke, neće da se druži ni s kim: pred novim zahtjevima života bježi u prošlost.

9. Bijeg od zlih i neplemenitih želja u sebi.

Represija je bijeg od zlih i neplemenitih želja u sebi. Ljubomorno neće da zna i da prizna te elemente u sebi. Kćerka dvori bolesna oca, dotužilo joj je te poželi da otac umre. Zgrozi se nad tom pomišlju i ne priznaje da je uopće to željela. Ch. Baudouin nazvao je motivacijski korijen represije »angelizmom«: zbog idealizirane, nerealne slike o sebi ne priznajemo niže porive u sebi.

Treća skupina obrambenih mehanizama jesu prestilizacije:

1. Racionalizacija. Neuspjeh se proglašava uspjehom. Ne smije u kino, pa proglašuje da igrani komad ionako ne vrijedi. Tako su marljivi đaci proglašeni »štreberima«, a trica je postala »carska«. Tradicionalna naporna askeza postala je »masožizam«, zakoni su postali »pretjeranosti«, teološke koncepcije koje nekome ne odgovaraju »zastarjele« su, svaka promjena naziva se »evolucijom«, nestrpljivost postaje revnost, a neurednost siromaštvom, bludnost vitalnošću itd. Psiholozi nazivaju te reakcije »kiselim grožđem« ili »slatkim limunom«.

2. Projekcija: svoje mane grdimo na drugima.

Psiholog Sears (1936) izvršio je pokus sa 97 studenata psihologije. Trebali su prosuditi svoje kolege gledom na škrtost, tvrdoglavost, neurednost i povučenost (u Americi je to u svakom slučaju »mana«!). Oni koje je većina okarakterizirala da imaju neku od tih mana, ti su u svojim ocjenama značajno više te iste mane pripisivali drugima.

3. Identifikacija.

Kako nema dovoljno vlastite veličine i važnosti, čovjek se poistovjećuje s idealom: cow-boyima, Robinsonom, s glumcima i glumicama, huliganima i čupavcima. Moda živi od identifikacije. Jak postotak pripadnika raznim strankama nošen je potrebom da budu više nego što u stvari jesu. — Zlobni p. Hertling opisuje umišljenog mistika: »Želio bi biti ili bar davati izjave kao savršeni, kao svcci, koje zamišlja potpuno uronjene u Bogu, u najsrdačnijem prijateljstvu s Isusom, u osobitim vezama s njime. Takav gleda dubokim zamišljenim pogledima, sve je kod njega ovito velom tajinstvenosti.« — Postoji tip čovjeka koji osjeća neprestanu potrebu da načini silan dojam, da zablješti, iznenadi, da pokaže svoju superiornost; traži uvijek novu publiku, ona kod koje je proigrao svoje šanse nepravedna je prema njemu. Tko mu ne laska, već ga progoni. U romanima i novelama pisci pokazuju takve tendencije: ući u više društvo, postati intelektualna i estetska elita, ostali su svi grubijani i blesavi glupani. Život ima smisla samo ozaren ljudskim pljeskom, u nekim superiornim visinama. Nema te ekstravagancije koju neće poduzeti samo da se izdijeli i istakne.

4. Obrnuta reakcija.

Majka nije željela dijete, pa sad glumi nenaravno oduševljenje za nj. Nekoga ne trpimo, pa smo puni upadne prijaznosti prema njemu. U obratnoj reakciji postoji i pohvalni napor da se opremo neprihvatljivim tendencijama, samo neka bude unutrašnji iskreni napor, a ne samo vanjska gluma, i to usiljena i neprirodna.

5. Supstitucija, prijelaz na drugi teren, ima tri oblika:

a) Sublimacija.

Stari neženja ili udovac glumi očinsku brigu za djevojke koje ga zanimaju. Tako može biti i svećenika koji imaju »posebnu karizmu« za rad s djevojkama. Što se sve ne zna kriti pod velom brige za slavu Božju! Koliko želje za dominacijom i osobnih ambicija!

b) Kompenzacija.

Mali ljudi viču i nametljivi su. Ima vrlo simpatičnih oblika rekompensacije, koje ne možemo nego pohvaliti: bogalji-geniji kao mucavi Demosten, paralizirani Roosvelt, neobična slikarica bez ruku Denise Legris, gluhojima i slijepa Helen Keller koja postizava dva doktorata i čita na četiri jezika, a engleski govori premda sebe nikad čula nije. — No ima i manje pohvalne kompenzacije. O. Hertling: »Nestrpljivost, rigorizam treba da svrati pogled od slabih pozicija drugdje. Fanatizam i zeloznost obično se tiču više perifernih točaka kršćanskog života, jer nisu postignuti uspjesi na centralnim problemima. Jednostrano naglašavanje: jedino je spasonosan i vrijedan taj i taj smjer u askezi ili ta i ta

pobožnost može imati izvor u tom što izbjegavamo mučan sitan rad tradicionalne askeze.« Kakve li se težnje za samoafirmacijom ne kriju iza onih preglasnih reformatora današnje Crkve, koji pošto-poto žele da budu ekstrakt zadnje modernosti, kao i u onima koji još jedini spasavaju Crkvu od propasti pred neomodernizmom. Prave reforme dolaze uvijek iz nutrine i organski, a ne spektakularnim zahvatima uz zvučne parole.

c) Samoponizivanje da steknemo komplimenata.

Fishing for compliments, vele američki psiholozi. Kao muhe na med idemo na pohvale, a ljudi to znaju, pa kod svakoga pokušaju djelovati na taj registar. Možda bismo se opametili kad bismo jednom čuli što nam iza leđa govore. Pater N., sada već pokojni, doživio je slijedeće: jedna obitelj stalno ga je pozivala da ih posjeti. On je to konačno doslovno shvatio i iznenadio ih posjetom. Kad je odilazio, mališan mu na vratima rekao zabrinuto: »Je li istina da vas je vrag donesel?« — shvatio je i on doslovno svoju mamu. »Reci mami«, odgovorio je pater, »vrag ga je donesel i vrag ga je odnesel i nebu ga više donesel!« — Samoponizivanjem da čujemo komplimente prelazimo u ofenzivu: »Današnja moja propovijed ne sviđa mi se, nisam zadovoljan...« »Nisam ja ništa učinio za vas!« i slične izjave znače zapravo: »Dajte, da čujem vaše pohvale!«

Malo je ljudi koji su slobodni od ovakvih varki i samoobmana egoizma. Proučimo li Krista Gospodina, ustanovit ćemo da je On bio potpuno slobodan i neranjiv u tom pogledu. Drugi ljudi lako prozru naše obrambene mehanizme, samo mi ih ne vidimo. Time gubimo ugled kod ljudi, a potreban nam je ako želimo utjecati na njih. Afektivno zreo čovjek, koji je prozreo svoje vlastite obrambene mehanizme, širi oko sebe zdravu atmosferu i duboko reformira svoju okolicu.

Mogli bismo lako nadopuniti ove psihološke analize iz kršćanske asketske tradicije sve tamo od pustinjaka u *Pratum spirituale*. O Rodriguezu skupio ih je u svojem djelu *Vježbaj se u kršćanskoj savršenosti*.

Iz te analize vidimo kako je potrebno da odgojitelj bude zreo značaj i da postupno i fino razotkriva krivu motivaciju svojih odgajanika da i njih dovede do značaja i afektivne zrelosti. Takvi sukobi jesu plodni i, ako ih nema, onda je odgoj plitak. Nije dosta da kod budućeg svećenika osiguramo kako-tako celibat. Mi smo fascinirani seksualnim problemom pa ako netko zadovoljava u toj točki, ne trudimo se oko njegova značaja. Naši su vjernici afektivno veoma nezreli. Brakovi se ruše zbog karakternih nastranosti i naopake motivacije. Naše vrijeme troše čudaci i brbljave žene koje nitko više neće da sluša, pa dolaze k nama, a sve njihovo ogovaranje nošeno je klupkom podsvjesne ili svjesne krive motivacije.

Obrambeni mehanizmi i životne laži kod nas i kod naših odgajanika trajni su izvor pedagoških sukoba, pa bi bilo potrebno jednom zaći im u korijenje.

B. Odgojitelj kao nosilac autoriteta.

Odnosi: jedan prema mnogima i mnogi prema jednome.

Odgojitelj je predstavnik autoriteta koji je danas u krizi svuda, a posebno u Crkvi. Problem je preširok a da bi smo ga mogli ovdje iscrpno prikazati.

Postoji stav podložnika koji ih čini nesposobnima da se uklope u društvo: ne podnose nikakav autoritet, puni su zlobne kritike. Moramo znati da smo samo zadnji u lancu nosilaca autoriteta koje je mladi čovjek doživio i da na nas prenosi (*transfer*) sve svoje prijašnje iskustvo. Poznavanje roditeljske pozadine potrebno je odgojiteljima i iz drugih razloga, no i zbog tog mogućeg izvora sukoba. Današnji je svijet sav u otporu protiv »očeve figure«, tog prototipa svakog autoriteta, protiv paternalizma, protiv totalitarizma. To je pozadina golemog literarnog uspjeha Franza Kafke. Sve je njegovo stvaranje nošeno bunom protiv oca. Jedan mali incident u Louvainu: predstavnici filozofskog i psihološkog instituta dogovorili su se gdje studenti smiju ostavljati svoje bicikle. Izišao je spis s potpisima predstavnika obaju instituta. Studenti su olovkom dodali još jedno ime: »Otac Franza Kafke«.

Moramo, dakle, biti posebno vidoviti i osjetljivi na naše vršenje autoriteta, da ne postane opravdani izvor nepotrebnih sukoba.

Psiholozi su prostudirali taj problem pod naslovom »autoritativne ličnosti«. Četiri psihologa i niz suradnika izdali su kolektivnu knjigu *The Authoritarian personality* (Harper and Br., New York 1950). Imena autora odaju da su većina Židovi. Zajednica američkih Židova financirala je istraživanja. Knjiga se i odviše osvrće na problem antisemitizma. Studije psihoterapeutske dijaloga sadržavaju još dublju i radikalniju kritiku autoritativnosti, nego Adornova knjiga, koja polazi sa socioloških pozicija. (Obradio sam tu temu u članku *Umjetnost intervjua*, Bogoslovska smotra, br. 1. 1967, str. 260—278.) S katoličke strane J. M. Todd je organizirao kolektivno izdanje *Problèmes de l'autorité*. Ed. du Cerf, Paris, 1962. Knjiga se zadržava više na povijesnom i načelnom stajalištu.

Psihološka kritika autoritativne ličnosti dolazi do Kristove kritike autoriteta i do njegova shvaćanja. Zapravo, Krist Gospodin mnogo je radikalniji od psihologa: »Onaj koji je najveći među vama neka bude kao najmanji, kao sluga« (Mt 20,26; 23,11; Mk 9,34; 10,43). Prije pozitivne liturgije ljubavi, prije Euharistije, Isus Krist uvodi negativnu liturgiju pranja nogu. Samo žene i robovi prali su gostima noge. »Razumijete što sam vam učinio? Vi zovete mene učiteljem i gospodinom i pravo velite, jer i jesam. Kad sam, dakle, ja, gospodin i učitelj, oprao vama noge, i vi ste dužni jedan drugome prati noge jer sam vam dao primjer. Kako ja učinih vama tako da i vi činite« (Iv 13,14). (T. W. Adorno, Else Frenkel-Brunswick, Danijel J. Levinson, R. Nevitt Sanford, *The Authoritarian personality*, NY 1950.)

Problem je od prvorazredne važnosti jer je čitava Crkva zahvaćena krizom autoriteta. Budući kler treba da se odgoji u zdravom i konstruktivnom poštovanju autoriteta, ali i u duhu slobode da zna za granice autoriteta koje Katolička Crkva, nažalost, još nije za samu sebe dovoljno jasno formulirala. Bolje ih je formulirala za državu u socijalnim enciklikama.

Autoritativno shvaćanje može se ispoljiti i u duhu jedne skupine, koja se kao cjelina autoritativno nameće svima. Ekumenski problem dijelom je dogmatski, ali je mnogo egzistencijalniji problem autoriteta. Nadamo se da će ta kriza u Crkvi roditi novim umjerenim i jasnim formulama o doseg i kompetenciji crkvene vlasti. Pretjeranci u oba smjera samo smetaju. Psihološke studije autoritativne ličnosti ne traže da se autoritet apstinira, nego da se poglavari i podložnici »senzibiliziraju« — kako se to kaže — i uvide pravo mjesto autoriteta u službi životu i vrednotama, a ne ličnostima i grupacijama. Koji u Rimskoj kuriji ne vide drugo do »bau-bau«, dok u vlastitoj biskupiji prilično autoritativno upravljaju — nisu ispravno senzibilizirani na taj problem. Autoritet na svim društvenim razinama podliježe istim načelima. Isto tako oni koji se ustručavaju formulirati granice crkvenog autoriteta koče potreban napredak, da Crkva postane otvoreni dom za sve koji još nisu u njoj. Istina, crkveni autoritet ne dolazi iz puka kao državni, nego putem Kristove misije, ali je kao i svaki autoritet u službi života i vrednota, te nema nikakva opravdanja ako koči zdravu slobodu. Zato se princip supsidijarnosti mora dosljedno primijeniti i na crkvenu zajednicu u svim njezinim dimenzijama i odnosima. Inače Crkva neće biti sociološki sposobna za ekumenizam (Tu sam temu obradio u prvim poglavljima knjige *U svjetlu metahistorije*, Zagreb, 1967.)

Odgovitelji budućih svećenika formiraju nosioce crkvenog autoriteta i podložnike tom istom crkvenom autoritetu. — U svijetu smo poznati kao autoritativni tradicionalni kler. O. Delooz, renomirani sociolog, napisao je brošuru *L'Eglise catholique en Europe centrale* (Pro Mundi vita, 1967). Na 4. str. navodi kao tipičan primjer autoritativnosti kako kod nas župnik-franjevac u Bosni zna javno ukoriti djevojku na ulici zbog nečedne nošnje. Rekao sam piscu da takvi slučajevi nisu nipošto tipični, pa i druge njegove — inače odlične sociološke refleksije — vrijede više za 1920. godinu, a ne za sadašnje shvaćanje klera.

O tome kako budućí svećenici doživljavaju autoritet u malom i velikom sjemeništu ovisi hoće li se razviti u ljude grupa s monopolističkim autoritativnim shvaćanjem kao da drugi moraju moliti dopuštenje da uopće smiju živjeti na »njihovu« teritoriju. Svjedoci smo monopolističkih tendencija i kod nekih redovničkih grupacija i kod nekih skupina dijecezanskog klera. Nama još u Hrvatskoj nije potpuno jasno tko je autentičan nosilac autoriteta i da svaki autoritet, ako nije pravno moderiran i jasno formuliran u službi vrednota i života, ostaje »bau-bau« pred kojim

se zatvaramo. Da li su u svim našim crkvama izloženi primjerci sve katoličke štampe ili je za nas »katolička štampa« samo jedan jedini list, list moje skupine?

Kako vidite, ni u ovom poglavlju ne želim da budem psiholog koji zatvara oči pred pojavama. No ograničit ćemo se na opis autoritativne ličnosti po psihološkim studijama, jer takav tip čovjeka stvara sukobe te na svim pozicijama predstavlja osnovni problem. U literaturi se najviše citira pokus s tri grupe:

1. autoritativno vođena grupa,
2. demokratski vođena grupa i
3. skupina bez vodstva (*laissez-faire*).

Treća skupina uvijek je totalno zakazala. Autoritet je neophodno potreban. Autoritativno vođena skupina postizavala je u prvoj fazi najbolje materijalne uspjehe, ali su podložnici odavali znakove agresivnosti, zajednica je bila puna napetosti i sukoba. Nisu bili kreativni, sve je ovisilo o sposobnosti autoritativnog vođe. Demokratski vođena skupina najprije se sama kreativno formirala, svi su postali aktivni, svi su mozgovi funkcionirali. U duljem roku demokratski vođena skupina stiže i prestiže autoritativnu skupinu. Međusobni odnosi postaju sve bolji, u njoj se razvijaju zdravi karakteri.

Autoritativni vođa guši kreativnost i kvari značajeve. Odakle ta pogubna tendencija nametnuti se drugima, zamijeniti ostale, izdići se nad sve? Afektivno zrio čovjek morao bi se stidjeti takvih tendencija. Autoritativna ličnost stvara oko sebe groblje bez kreativnosti, ona je »čep«, a ne »šef«.

O. Roberts S. I., inače bivši bombayski nadbiskup, prilično konfuzna i čudna ličnost, jedan od vođa otpora protiv enciklike *Humanae vitae* u Engleskoj, u svoje je doba napisao vrijednu studiju o autoritetu. Sam se zahvalio na nadbiskupskoj službi da bi dao mjesto domorodačkom kleru. Zbog tih lijepih gesta zaslužio je da navedemo neke njegove misli: »Prije nego što zahtijevaju poslušnost, vođe treba da se osjećaju jednakima sa svima . . . Koji vode, ne smiju ići samo za tim da što lakše izvedu stvari sa što manje otpora. Nikakav ideal nije vođa koji nikoga ne pita, ništa ne da sebi reći, demonstrira sa svojom snagom i sigurnošću.« On poziva vođe da nemilosrdno analiziraju lažne zakutke samomilja, ako žele da budu Kristovi učenici, da im život ne postane slama bez vrijednosti.

Biti vođa stvarna je opasnost za afektivno nezrele osobe. *Honores mutant mores*. Sienkiewicz (*Bez dogme*) opisuje razvoj ličnosti obavijene neprestanim komplimentima: »Nečuvena je rijetkost, kad čovjek vidi kako se njegovo postupanje, njegove individualne crte i originalnost sviđaju ljudima, a da se ne zaljubi u svoj tip i ne stane naposljetku sama sebe natkriljivati.«

Takav egocentrirani vođa zatajiti će u potrebnim odioznim mjerama, da ne bi izgubio popularnost. Sva čast Papi Pavlu VI. što se usudio izazvati oporbu mondenog svijeta enciklikom *Humanae vitae*. Autoritativni vođa nije kadar podnijeti nepopularnost kao Isus Krist. On radi za svoju veličinu, ne za vrednote kojima bi i sam trebao da služi. Njemu je mjerilo vrijednosti podložnika koliko zadovolje njegovu samomilju. Teško onome koji kritizira ili izrazi negodovanje! Doušnika i podlaca uvijek će biti u autoritativno vođenoj zajednici. Oni se serijski produciraju u takvoj atmosferi. Oponenti mogu ubuduće računati samo na doživotni progon do istrebljenja.

Tko je svjestan svoje odgovornosti, neće abdicirati pred kvantitativnom demokracijom, da biraju svi i sve, premda nemaju ni najosnovnijih kompetencija. Teološko-znanstvena pitanja mogu pametno rješavati samo upućeni. Polemika oko enciklike *Humanae vitae* koju sam pratio u engleskom *Timesu*, svjedoči da većina možda uopće ne pozna moralno-teološke problematike.

Psihološka analiza autoritativnosti ne zahtijeva nipošto da autoritet abdicira i prepusti sve konfuziji »laissez-faire, laissez passer«.

Psiholozi ustanovljuju visoke korelacije između autoritativnosti i slijedećih crta ličnosti: autoritativna ličnost rado zastupa ideje prirodne elite i genija, ima nepokretne i stereotipne stavove, koji su afektivni, a ne razumski, pa su zapravo predrasude. Egocentrizam autoritativne ličnosti ispoljuje se u etnocentrizmu i sociocentrizmu, traži samoafirmaciju u pripadnosti najboljoj naciji, rasi, ideološkoj školi. Za nju postoji samo alternativa: dominacija i podložnost, nesposobna je za dijalog i suradnju. Psiholozi su ispitivali i odnos autoritativnosti s praznovjerenjem s rigidnošću misli, s cinizmom, s destruktivnošću, sa stavovima prema seksualnosti. Mnogi od upotrijebljenih instrumenata bili su previše sugestivni. T. W. Adorno (o. c., str. 727—728) dolazi ipak do zaključka: »Tradicionalno izjednačenje religioznog 'fanatizma' i fanatičnih predrasuda ne vrijedi više jednoznačno (*no longer holds good*). S jedne strane kršćanska nauka o univerzalnoj ljubavi, te ideja kršćanskog humanizma protivi se predrasudama. Ta je nauka, bez sumnje, jedan od glavnih povijesnih uvjeta da je došlo do priznanja da i manjine imaju ista prava kao i većine 'pred očima Božjim'. Kršćansko relativiziranje naturalnog i skrajnje naglašavanje 'duha' zabranjuje svaku tendenciju da se naturalne oznake kao rasne crte uzmu za najvišu vrijednost ili da se čovjek vrednuje po svome podrijetlu. S druge strane, kršćanstvo kao religija 'sina' sadržava isključivo antagonizam protiv religije 'oca' i njezinih još živih sljedbenika, Židova.« Adorno smatra da se kršćanstvo riješilo srednjovjekovne intolerancije time što je napustilo dogme. U toj nediferenciranoj tvrdnji ne možemo ga, dakako, slijediti.

Priličnu rezervu moramo zadržati i prema Adornovoj psihoanalizi »autoritativnog sindroma« (759) koji bi odavao sado-mazohistički analni karakter, srodan paranoji iz pre-edipalne faze. Ne što bismo a priori nijekali te analize, nego što osjećamo da je taj teren još daleko od znan-

stvene sigurnosti. Ali pozdravljamo njegov zahtjev da se odgoj za posluh autoritetu temelji već u kolijevci. Mi dobivamo mladiće s već formiranim životnim stilom i stavom prema autoritetu i normama koji su urali u podsvjesno mišljenje. Odgoj bez autoritativnih sukoba jest romantična iluzija, najbolja je terapija jak, zdrav, nesebičan, evanđeoski shvaćen autoritet odgojitelja.

*

C. Sukobi između skupina. *Many-to-many relations.*

Čovjek je socijalno biće. Ja bih precizirao: čovjek je obiteljsko-socijalno biće. Zajednica u kojoj se jedino normalno razvija nije bezlično društvo, koje iznakazuje čovjeka, nego je temelj sve zdrave socijalnosti mala obiteljska zajednica s intenzivnim osobnim vezama ljubavi. Obitelj nosi dinamiku i prototip zdravog društva. Čovjek se u masi gubi i nevoljko osjeća. On se instinktivno opire makrosociološkim silama tako da se zatvara u quasi-obiteljske skupine. U masi čovjek postaje bezličan i neodgovoran, presahnu tople osobne veze, pojedinac postaje žrtva, broj, kotač.

Francuski sociopsiholog Maisonneuve razlikuje: *masse*, *communauté*, *communion* prema intenzitetu osobnih veza i sve manjoj ekstenzivnosti socijalne tvorevine. Istom kad *communion*, intenzivno povezana skupina, nametne društvu svoje zakone ljubavi i poštivanja osobnosti, nastaje zdravo društvo, *société*.

Krist Gospodin osnovao je *coenaculum*, oveću quasi-obitelj apostolskog zbora. Samo skupina takvog tipa formira. Samo u takvoj zajednici moguće je pravi dijalog, duboka izmjena misli.

Naša su sjemeništa sociološki nezdrava, glomazna, ako se mikrosociološki ne obrade. Pogotovo mladi čovjek nije sposoban da odoli izravno makrosociološkim silama bez skupine oko sebe. Svećenik će u apostolskom radu biti osamljen i slabo djelotvoran ako ne stvori oko sebe *coenaculum*.

Prije II. svjetskog rata organizirali smo makrosociološke gigante s monopolističkim tendencijama. Bilo je to doba velikih pokreta, koji su završili u totalitarnim državama. Prvi svjetski rat otkrio je silu organizacije, pa se svi dadoše na organizacije za mlade širokih razmjera. Mladež izdijeljena iz obitelji i iz društva odraslih zatvarala se u svoj romantičan svijet mladenaštva, stvarala je svoju subkulturu, u kojoj nije afektivno napredovala prema zrelosti i odraslosti. Takve pregoleme, makrosociološke tvorevine nisu psihološki zdrave. One su postale plijen demagoga. Svećenici u Njemačkoj govorili su mi: Da nije bilo sjajno organiziranih katoličkih pokreta mladih, Hitler ne bi uspio.

Anglosaksonski sustav klubova mnogo je zdraviji. Prvo kršćanstvo imalo je odličnu mikrosociološku strukturu malih zajednica koje su se sastajale na gozbe ljubavi. Mi smo postali odviše institucija, makrosociološki giganti. Neke protestantske sekte otkrile su ponovo princip dina-

mike skupine s vidnim uspjesima kraj sve doktrinalne nastranosti. Postoji, neovisno o autoritativnoj supsidijarnosti, mikrosociološka supsidijarnost: čovjek spada u skupinu, a ona istom u veće formacije. Prevelika, mikrosociološki neobrađena zajednica vrelo je sukoba i napetosti.

Jedno od najpozitivnijih iznašašća žosizma jest *cercle d'étude* — njih 12 najviše tvore zajednicu razmišljanja i akcije po shemi: *voir-juger-agir*. Sastajali su se svakog tjedna, pripravljali rasprave bilježeći misli u *cahier de jociste*. No samo je elita u toj organizaciji živjela ovim intenzivnim mikrosociološkim životom. Većina članova dolazila je samo na mjesečni *assemblée générale*.

Danas na Zapadu idu u obratan ekstrem: neće više da žive u »kasarnama« velikih kolegija i sjemeništa, nego hoće, zahtijevaju da zasebno stanuju u gradu u skupinama. Bijeg od makrosocioloških odnosa, u kojima se odlučuje povijest, obratna je pretjeranost. Pravo rješenje bilo bi da se velike zajednice organiziraju u skupine, *carrefours*, kako ih nazivaju u Francuskoj. Te skupine ne smiju postati u sebi zatvorene, getto, izolirane od čovječanstva. Svećenik, i muškarac općenito, imaju ulogu u velikom društvu. Treba da osjete makrosociološke sile da se snađu u njima.

Najbolji način, kako možemo ustanoviti da li je neka zajednica organski zdrava, jest sociogram. Georges Bastin razlikuje »vrući« i »hladni« sociogram prema tome da li je kriterij izbora stvaran ili samo fiktivan (ako bi bio bolestan, koga bih želio da me posjeti ili da me ne posjeti). Kao profesor psihologije u sjemeništu na Šalati četiri puta godišnje primijenio sam »vrući« sociogram: razred je birao komisiju, koja će brojati bodove u testu znanja. Važno je koji kriterij utječe na izbor. Ako postavimo kriterij, koga tko želi uza se u školi, dobit ćemo skalu učenika po znanju, ako je kriterij izbora igra, dobit ćemo skalu po spretnosti. Zato sam izričito naglašavao da mogu birati i najslabije đake da i oni jednom solidno nauče građu brojeći bodove u testu. Iza toga se načini tabela s imenima u dva smjera, u koju se uvrštavaju simboli biranja i odbijanja. Na temelju te tabele može se naslikati socijalna struktura razreda sa zvijezdama oko prirodnih voda skupina, vide se odbačeni i izolirani. Studija o. Vannessea S. I. pokazala je da najpopularniji nisu psihički najzdraviji i uvijek najpozitivniji. Na temelju takva sociograma može odgojitelj dalje istraživati skupine i pojedince i poduzeti postupke da izolirane uključi, bolesne skupine razbije, najbolje skupine stavi u sredinu razreda da odande imaju prilike za bogatije odnose.

Što znači dinamika skupine i snaga makrosocioloških tendencija, pokazuje upadna činjenica da dobivamo razrede koji daju mnogo svećenika i druge koji se, premda veliki, raspadaju; tek iznimke postaju svećenici. Osamljeni odgojitelj može malo učiniti ako ne zahvati u dinamiku zajednice.

Danas se veoma mnogo proučava dinamika skupine baš u katoličkim krugovima, a u psihoterapiji je u modi grupna terapija. Proučeno je djelovanje oblika stola i sjedišta, način diskutiranja, utjecaj starijeg, skupine

s vođom i bez vođe. Ne postizava se lako da skupina dobro funkcionira. Dosta je jedan uglati tip koji traži neprestano svoju afirmaciju, pravda se i nameće svima, da čitava skupina bude paralizirana. Čitao sam u žosističkim publikacijama neprestane tužbe na poteškoće u *cercles d'étudeima*. Znamo da i naše obitelji neprestano pate od trzavica koje ovaj put direktno vuku korijen iz motivacije pojedinaca. Tako smo se vratili na polaznu točku naših analiza, na odsudnu važnost osobnih motiva, koje treba pročistiti i oplemeniti. Život u skupini teše karaktere, sukobi u njoj imaju pedagošku vrijednost ukoliko se rješavaju.

*

Zaključci

Tako bi zaključci ove studije bili slijedeći:

a) Istom se u mreži mikrosocioloških odnosa pokazuje pravi inventar ličnosti pojedinaca, motivacijski svijet svakog pojedinca, taj glavni izvor pedagoških sukoba. Zajednica zahtijeva formaciju karaktera i vodi k afektivnoj zrelosti, ako se ti sukobi rješavaju.

b) Autoritativna ličnost stvara trajnu konfliktnu situaciju, u kojoj nema mira i ne može ga biti. Denuncijacije, štrajkovi, pasivna rezistencija, nezainteresiranost, skrivanje pod puku legalnost, ulagivanje . . ., sve su to »lijepi« cvjetovi deformacije koji uspijevaju pod »suncem« pretjeranog autoriteta.

c) Sjemeništa bi trebalo mikrosociološki obraditi u aktivne skupine. a ne raspuštati ih. Odgojitelji bi trebali da zaista budu afektivno zrele ličnosti, koji se razumiju u skupni rad. Amerikanci na taj način reorganiziraju čitav svoj školski sustav.

To najmodernije gledanje ujedno je i vrlo arhajsko: društvo se razvilo iz obitelji preko zadruge i klana u pleme, u narod i međunarodno društvo. Završne formacije nisu još nigdje uspjele i zato je svijet pun sukoba koji se, nažalost, ne rješavaju.

U svim našim odgojnim zavodima bit će uvijek sukoba, ali neka ne budu bezizlazni, koji ne nose nikakva napretka ni formacije karaktera, nego se ukrućuju u kronične ili akutne krize.